

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МЕДИКО-ПРИРОДНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Кафедра психології

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з навчально-
методичної та наукової роботи *В.М. Гавеля*
В.М. Гавеля
«*23*» *березня* 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ»

Ступінь вищої освіти: «бакалавр»

Рівень: перший (бакалаврський) рівень

Галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Спеціальність: 053 «Психологія»

Освітня програма: «Психологія»

м. Миколаїв, 2021

Робоча програма навчальної дисципліни «Експериментальна психологія» для здобувачів вищої освіти першого бакалаврського рівня за спеціальністю 053 «Психологія», ОП «Психологія»

Розробник: Чигринська Л.П., старший викладач кафедри психології

 (Л.П. Чигринська)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри психології

Протокол від «25» серпня 2021 року № 1

Завідувач кафедри психології (Я.В. Васильєв)

Робочу програму погоджено Вченою радою університету

Протокол № 1 від «27» серпня 2021 р.

Голова Вченої ради (М.А. Волков)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		очна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» (шифр і назва)	Вибіркова	
Мова викладання – Українська мова	Спеціальність: 053 «Психологія»	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин - 150		3-й	3-й
		Семестр	
		5-й	5-й
Тижневих годин для: ОФН – 4 год. ЗФН – 12, 10	Рівень: перший (бакалаврський) рівень	Лекції	
		24 год.	12 год.
		Практичні, семінарські	
		48 год.	10 год.
		Самостійна робота	
		78 год.	128 год.
		Індивідуальні завдання:	
-			
Вид контролю: Залік			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для очної форми навчання – 150 год.: 72 год. – аудиторні заняття, 78 год. – самостійна робота (50% до 50%).

для заочної форми навчання – 150 год.: 22 год. – аудиторні заняття, 128 год. – самостійна робота (15 % до 85 %).

2. Мета та завдання навчальної дисципліни «Експериментальна психологія»

Мета викладання дисципліни:

Мета дисципліни «Експериментальна психологія» полягає у створенні умов для засвоєння студентами цілісної системи знань з питань розвитку експериментального методу в дослідженні психіки, розкритті сутності та принципів експериментального дослідження психіки, його структури, етапів та типів експерименту; розгляді основних складових експерименту: змінні, гіпотези, планування, обробка та інтерпретація результатів дослідження; у формуванні та розвитку професійно та особистісно важливих якостей майбутніх фахівців.

Завдання курсу:

1. Ознайомити студентів з історією розвитку експерименту в психології, місцем експериментальної психології в системі наукового знання, особливостями становлення експериментального методу в психології;

2. Сформуванати знання про закономірності, умови, принципи застосування експериментального дослідження психіки; про типи експериментів, їх особливості, структуру експериментального дослідження,.

3. Сформуванати вміння і навички проведення валідного експериментального дослідження психіки його планування, процедуру, методи виміру експериментального ефекту та опрацювання результатів.

4. Забезпечити розвиток умінь і навичок правильно і науково обґрунтовано пояснювати психологічні факти, ті або інші прояви особистості на основі експериментальних даних.

5. Ознайомити студентів з класичними експериментальними дослідженнями, проведеними в різних галузях психологічної науки.

Під час вивчення дисципліни «Експериментальна психологія» у студентів мають сформуватися наступні компетентності:

I. Загальні:

ЗК 5. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 9. Здатність працювати в команді.

ЗК 10. Здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

II. Фахові:

ФК 1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.

ФК 5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій.

ФК 6. Здатність самостійно планувати, організувати та здійснювати психологічне дослідження.

ФК 7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.

ФК 11. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.

У ході вивчення навчальної дисципліни «Експериментальна психологія» може бути досягнуто таких програмних результатів навчання:

ПРН 5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги вимірювати індивідуальні та психологічні показники особистості. Це означає здатність оцінити зміни у розвитку психіки та коригувати їх.

ПРН 6. Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження.

ПРН 7. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.

ПРН 8. Презентувати результати власних досліджень усно та письмово для фахівців і нефахівців.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 год. / 5 кредитів ECTS.

3. Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Вступ до експериментальної психології

Тема 1. Предмет і завдання експериментальної психології. Експериментальна психологія як наука. Операційні дефініції і закони експериментальної психології. Методологічні основи науки

Тема 2. Історія розвитку експериментальної психології. Розвиток та становлення експериментальної психології. Успіхи нейрофізіології в ХХ ст. Психофізика. Психофізіологія відчуттів (Г. Фехнер, Г. Гельмгольц та ін.). Біхевіоризм і експериментальна психологія. Розвиток експериментальної психології. Вплив гештальтпсихології на розвиток експериментальної психології. З. Фрейд і його вплив на експериментальну психологію. Розвиток вітчизняної експериментальної психології. Різні підходи до розуміння сутності експерименту і його структури (Л. С. Виготський, Г. С. Костюк, О. М. Леонтьєв, С. Д. Максименко, С. Л. Рубінштейн та ін.). Експериментальна психологія на сучасному етапі: предмет і завдання. Тенденції розвитку й основні проблеми експериментального методу в психології.

Тема 3. Типи експериментів у психології. Типологія експерименту: залежно від можливості реалізації на практиці (реальний та уявний), залежно від місця проведення (лабораторний та природний), залежно від ступеня розробки проблеми (пошуковий, критичний, демонстраційний, експеримент, що уточнює, експеримент, що відтворює), за характером дій дослідника (констатуючий і формуючий). Експеримент —ex-postfacto—. Штучний експеримент. Експерименти, які дублюють реальний світ. Експерименти з використанням нееквівалентних груп досліджуваних. Експерименти з одним досліджуваним. Груповий експеримент. Міжгруповий експеримент. Кросіндивідуальний експеримент. Бівалентний експеримент. Багаторівневий експеримент. Ідеальний, чистий, безкінечний експерименти. Експеримент повного збігу. Особливості квазіекспериментального дослідження психіки. Основні типи квазіексперименту. Формуючий експеримент як квазіекспериментальне дослідження психіки.

Кредит 2. Проблема вибірки в експерименті

Тема 4. Стратегії формування вибірки. Генеральна сукупність і експериментальна вибірка. Репрезентативність вибірки. Стратегії відбору досліджуваних в експериментальну вибірку. Випадковий розподіл, або відбір. Попарна стратегія. Підбір максимально схожих індивідів. Підбір однорідних груп. Переваги експерименту з великою кількістю досліджуваних.

Тема 5. Особливості досліджуваних при проведенні експерименту. Експериментальне спілкування. Експериментатор: його особистість і діяльність. Досліджуваний: його діяльність в експерименті. Особистість досліджуваного й ситуація психологічного експерименту. Артефакти в експериментальному дослідженні. Ефекти послідовності. Етичні принципи проведення дослідження.

Кредит 3. Організація експерименту в психології

Тема 6. Надійність і валідність експериментального дослідження. Критерії надійності і валідності психологічного експерименту. Зовнішня валідність і внутрішня валідність. Операційна валідність. Умови досягнення надійності і валідності психологічного експерименту. Джерела порушення валідності. Основні фактори, що знижують валідність експерименту (фактори часу, завдання, суб'єктивний фактор).

Тема 7. Гіпотези в структурі психологічного дослідження. Система гіпотез в експериментальному дослідженні. Експериментальна гіпотеза та її особливості. Проблема реконструкції психологічної реальності 5 при перевірці гіпотези. Рівні гіпотез: теоретичний, емпіричний, статистичний. Взаємозв'язки між незалежними і залежними змінними і гіпотетичні конструкти як інтерпретаційні компоненти психологічних гіпотез. Принцип фальсифікації і верифікації наукових гіпотез. Джерела гіпотез: гіпотези індуктивні й дедуктивні. Види гіпотез (причинно-наслідкові, функціональної залежності та ін.). Вимоги до формулювання гіпотез. Основні ознаки правильної гіпотези. Види експериментальних гіпотез (за Р. Готтсданкером). Контргіпотеза і третя конкуруюча гіпотеза. Експериментальні і статистичні гіпотези. Гіпотези про відмінність і подібність. Нуль-гіпотеза. Асиметрія висновків при перевірці нуль-гіпотези.

Тема 8. Змінні в психології. Вимір змінних. Вимір змінних. Поняття змінної в психологічному дослідженні. Види змінних. Незалежні змінні та їх види. Залежні змінні та їх характеристики. Проміжні змінні та їх особливості. Змінні, що контролюються. Джерела артефактів у маніпулюванні змінними. Психологічні шкали (за С. Стівенсом). Номінальна шкала. Шкала порядку. Шкала інтервалів. Шкала пропорцій. Основні характеристики шкал. Умови застосування шкал. Ефект послідовності при маніпулюванні незалежною змінною. Експериментальний контроль змінних у психологічному дослідженні.

Кредит 4. Структура експериментального дослідження

Тема 9. Етапи експериментального дослідження психіки. Характеристика етапів психологічного експерименту. Практика експериментування і можливі методологічні помилки. Планування

експерименту. Закон економії доводів. Вибір методів отримання даних. Проблема об'єктивності і надійності експериментальних даних. Обробка і узагальнення результатів експериментального дослідження. Якісна і кількісна обробка результатів експериментування. Проблема інтерпретації результатів експериментального дослідження психіки.

Тема 10. Контроль в експериментальному дослідженні. Контроль розбіжностей. Наукові висновки. Типи контролю. Константність умов проведення експерименту. Контроль змінних у психологічному експерименті. Контроль незалежної змінної. Контроль зовнішніх змінних. Суб'єктивні змінні. Експериментальні парадигми і методи контролю. Статистичний аналіз. Експериментальна та контрольна групи. Проблеми контролю

Кредит 5. Планування та проведення психологічних експериментів

Тема 11. Плани експериментального дослідження. Поняття про планування психологічного експерименту. Умови і форми планування. Типи планування. Змістове і формальне планування. План як експериментальна схема варіювання умов незалежної змінної. Простий план і його різновиди. План з попереднім і підсумковим тестуванням та умови його використання. План з підсумковим тестуванням. Особливості експериментальних планів для одного досліджуваного. Інтраіндивідуальні, міжгрупові та кросіндивідуальні плани. Гомогенні та гетерогенні експериментальні схеми.

Тема 12. Спеціальні методи планування експериментального дослідження. Планування кореляційного дослідження. Типи кореляційного дослідження. Порівняння двох груп. Дослідження однієї групи. Лонгітудне кореляційне дослідження. Дослідження еквівалентних груп. Планування багатомірного кореляційного дослідження. Артефакти в кореляційному дослідженні. Контроль в кореляційному дослідженні. Планування факторного експерименту. Вимір взаємодії. Види взаємодії. Мета факторного експерименту. Складні факторні плани. Підтверджуючий факторний аналіз. Функціональні плани.

Тема 13. Аналіз та інтерпретація результатів експериментів. Особливості обробки результатів експериментального дослідження в психології. Кількісна і якісна обробка. Поняття про інтерпретацію результатів експерименту. Складові інтерпретації експериментальних результатів. Рівні інтерпретації: змістовий і формальний.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин											
	очна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Кредит 1												
Тема 1. Предмет і завдання експериментальної психології	10	2	4			4	10		2			8
Тема 2. Історія розвитку експериментальної психології.	10	2	2			6	10		2			8
Тема 3. Типи експериментів у психології.	10	2	4			4	10	2				8
Разом за кредитом 1	30	6	10			14	30	2	4			24
Кредит 2												
Тема 4. Стратегії формування вибірки.	14	2	4			8	16		2			14
Тема 5. Особливості досліджуваних при проведенні експерименту.	16	2	4			10	14	2				12
Разом за кредитом 2	30	4	8			18	30	2	2			26
Кредит 3												
Тема 6. Надійність і валідність експериментального дослідження.	10	2	4			4	12		2			10
Тема 7. Гіпотези в структурі психологічного дослідження.	10	2	4			4	8	2				6
Тема 8. Змінні в психології.	10	2	4			4	10	2				8
Разом за кредитом 3	30	6	12			12	30	4	2			24

Кредит 4											
Тема 9. Етапи експериментального дослідження психіки	16	2	4			10	16	2			14
Тема 10. Контроль в експериментальному дослідженні.	14	2	4			8	14	2			12
Разом за кредитом 4	30	4	8			18	30	4			26
Кредит 5											
Тема 11. Плани експериментального дослідження.	12	2	4			6	10		2		8
Тема 12. Спеціальні методи планування експериментального дослідження.	8	2	2			4	10				10
Тема 13. Аналіз та інтерпретація результатів експериментів..	10		4			6	10				10
Разом за кредитом 5	30	4	10			16	30		2		28
Всього разом:	150	24	48			78	150	12	10		128

5. Теми семінарських, практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		ОФН	ЗФН
1	Тема 1. Предмет і завдання експериментальної психології	4	2
2	Тема 2. Історія розвитку експериментальної психології.	2	2
3	Тема 3. Типи експериментів у психології.	4	
4	Тема 4. Стратегії формування вибірки.	4	2
5	Тема 5. Особливості досліджуваних при проведенні експерименту.	4	
6	Тема 6. Надійність і валідність експериментального дослідження.	4	2
7	Тема 7. Гіпотези в структурі психологічного дослідження.	4	
8	Тема 8. Змінні в психології.	4	
9	Тема 9. Етапи експериментального дослідження психіки	4	
10	Тема 10. Контроль в експериментальному дослідженні.	4	
11	Тема 11. Плани експериментального дослідження.	4	2
12	Тема 12. Спеціальні методи планування експериментального дослідження.	2	
13	Тема 13. Аналіз та інтерпретація результатів експериментів.	4	
Всього:		48 год.	10 год.

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		ОФН	ЗФН
1	Тема 1. Предмет і завдання експериментальної психології	4	8
2	Тема 2. Історія розвитку експериментальної психології.	6	8
3	Тема 3. Типи експериментів у психології.	4	8
4	Тема 4. Стратегії формування вибірки.	8	14

5	Тема 5. Особливості досліджуваних при проведенні експерименту.	10	12
6	Тема 6. Надійність і валідність експериментального дослідження.	4	10
7	Тема 7. Гіпотези в структурі психологічного дослідження.	4	6
8	Тема 8. Змінні в психології.	4	8
9	Тема 9. Етапи експериментального дослідження психіки	10	14
10	Тема 10. Контроль в експериментальному дослідженні.	8	12
11	Тема 11. Плани експериментального дослідження.	6	8
12	Тема 12. Спеціальні методи планування експериментального дослідження.	4	10
13	Тема 13. Аналіз та інтерпретація результатів експериментів..	6	10
Всього:		78 год.	128 год.

7. Методи навчання

Для оцінки й вибору методів навчання слід використовувати низку наявних класифікацій, здійснених на основі різних засад:

- за джерелом знань (виокремлюють словесні, наочні й практичні методи, тому що інших джерел, крім слова, образу й досвіду, не існує);

- за відповідним етапом навчання, на кожному з яких розв'язують специфічні завдання (орієнтація на методи підготовки тих, кого навчають, до вивчення матеріалу, що передбачає пробудження інтересу, пізнавальної потреби, актуалізацію базових знань, необхідних умінь і навичок; та методи вивчення нового матеріалу; та методи конкретизації й поглиблення знань, набування практичних умінь і навичок, які сприяють використанню пізнаного; та методи контролю й оцінки результатів навчання);

- за способом керівництва навчальною діяльністю безпосередні або опосередковані (виокремлюють методи пояснення педагога й різноманітні методи організації самостійної роботи студентів);

- за логікою навчального процесу (опора на індуктивні й дедуктивні, аналітичні й синтетичні методи);

- за дидактичними цілями виокремлюють методи організації діяльності тих, кого навчають, методи стимулювання діяльності, наприклад, конкурси, змагання, ігри, заохочення й інші методи перевірки й оцінки .

8. Методи та форми контролю

Сучасна дидактика виділяє наступні методи контролю: методи усного контролю, методи письмового контролю, методи практичного контролю, дидактичні тести, спостереження, методи графічного контролю, методи програмованого і лабораторного контролю. Відповідно до вимог регламенту навчального процесу для успішного засвоєння знань студентами та об'єктивного їх оцінювання здійснюється:

систематичний поточний контроль знань здійснюється під час семінарських і практичних занять у формі вибіркового усного опитування та тестових завдань, підготовки доповідей за темою заняття, доповнень до доповідей, участі в обговоренні, презентації самостійних завдань.

оцінювання рівня виконання самостійної роботи проводиться на основі перевірки змісту роботи та її захисту у формі доповіді, реферату.

самостійне завдання перевіряється на відповідність оформлення згідно з вимогами, а також на повноту, ґрунтовність матеріалу, наявність цікавих фактів та прикладів, висновків.

Форма підсумкового контролю – залік на основі суми балів набраних за кожний кредит та складання власне заліку.

Перелік питань до заліку

1. Загальнонаукові методи дослідницької роботи.
2. Місце експериментальної психології в системі наук.
3. Визначення експериментальної психології.
4. Предмет і завдання експериментальної психології.
5. Розвиток ідей і гіпотез в експериментальній психології.
6. Поняття про методологію, метод, методику.
7. Система психологічних методів.
8. Класифікація й методів психологічного дослідження (теоретичні, емпіричні, статистичні).
9. Порівняльна характеристика загальнонаукових дослідницьких методів: спостереження, вимір і експеримент.
10. Принципи наукового дослідження психіки: загальні (детермінізму, єдності свідомості та діяльності, розвитку, системного підходу та ін.) та спеціальні (принцип репрезентативності об'єкта дослідження, валідності предмета дослідження, надійності експериментальних умов, інваріантності результату, зв'язку теорії із практикою та ін.).
11. Принципи та структура наукового дослідження психіки.
12. Розвиток та становлення експериментальної психології.
13. Експериментальна психологія на сучасному етапі розвитку: предмет і завдання.
14. Успіхи нейрофізіології в ХХ ст.
15. Психофізика.
16. Психофізіологія відчуттів (Г. Фехнер, Г. Гельмгольц та ін.).

17. Біхевіоризм і експериментальна психологія.
 18. З. Фрейд і його вплив на експериментальну психологію.
 19. Розвиток вітчизняної експериментальної психології.
 20. Різні підходи до розуміння сутності експерименту і його структури (Л. С. Виготський, Г. С. Костюк, О. М. Леонт'єв, С. Д. Максименко, С. Л. Рубінштейн та ін.).
 21. Експериментальна психологія на сучасному етапі: предмет і завдання.
 22. Типологія експерименту: залежно від можливості реалізації на практиці (реальний та уявний), залежно від місця проведення (лабораторний та природний), залежно від ступеня розробки проблеми (пошуковий, критичний, демонстраційний, експеримент, що уточнює, експеримент, що відтворює), за характером дій дослідника (констатуючий і формуючий).
 23. Експерименти, які дублюють реальний світ.
 24. Експерименти з використанням нееквівалентних груп досліджуваних.
 25. Експерименти з одним досліджуваним.
 26. Груповий експеримент.
 27. Міжгруповий експеримент.
 28. Кросіндивідуальний експеримент.
 29. Бівалентний експеримент.
 30. Багаторівневий експеримент.
 31. Ідеальний, чистий, безкінечний експерименти.
 32. Особливості квазіекспериментального дослідження психіки.
- Основні типи квазіексперименту.
33. Тенденції розвитку й основні проблеми експериментального методу в психології.
 34. Основні проблеми експериментального методу в психології.
 35. Особливості експерименту у віковій, педагогічній, соціальній психології та інших галузях психологічної науки.
 36. Експеримент —ex-post-facto—.
 37. Особливості квазіекспериментального дослідження психіки.
 38. Критерії надійності і валідності психологічного експерименту.
 39. Генеральна сукупність і експериментальна вибірка.
 40. Стратегії відбору досліджуваних в експериментальну вибірку.
 41. Експериментатор: його особистість і діяльність.
 42. Етичні принципи проведення дослідження.
 43. Система гіпотез в експериментальному дослідженні.
 44. Види гіпотез. Вимоги до формулювання гіпотез.
 45. Етапи експериментального дослідження психіки
 46. Проблема об'єктивності і надійності експериментальних даних.
 47. Обробка і узагальнення результатів експериментального дослідження.
 48. Поняття змінної в психологічному дослідженні.
 49. Джерела артефактів у маніпулюванні змінними.

50. Вимір у психології. Психологічні шкали.
51. Критерії якості виміру змінних: об'єктивність, надійність, валідність.
52. Планування психологічного експерименту. Види планів.
53. Особливості експериментальних планів для одного досліджуваного.
54. Планування кореляційного дослідження.
55. Типи кореляційного дослідження.
56. Кореляційні дослідження в психогенетиці та крос культурній психології.
57. Артефакти в кореляційному дослідженні.
58. Особливості проведення формуючого експерименту.
59. Складові інтерпретації експериментальних результатів.
60. Узагальнення та представлення результатів експериментальних досліджень.

Оцінювання знань студентів проводиться за національною шкалою та шкалою ECTS таким чином:

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

9. Методичне забезпечення

1. Підручники.
2. Методичні розробки проведення семінарських та практичних занять.
3. Методичні рекомендації щодо організації лекційних, семінарських, практичних занять, самостійної роботи студентів.

10. Рекомендована література:

Основна:

1. Бондарчук О. І. Експериментальна психологія: Курс лекцій. К.: МАУП, 2003. 120 с.
2. Бочелюк В. Й. Методика та організація наукових досліджень в психології : навч. пос. К. : Центр учбової літератури, 2008. 360 с.
3. Галян О. І. Експериментальна психологія : навчальний посібник. К. : Академвидав, 2012. 400 с.
4. Горбунова В.В. Експериментальна психологія в схемах і таблицях. К.: Професіонал, 2007. 250 с.
5. Копець Л. Класичні експерименти в психології : навчальний посібник. К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 283 с.
6. Кравчук С.Л. Експериментальна психологія: теорія і практика психологічного експерименту: підручник ВПЦ «Київський університет», 2008. 287 с.
7. Максименко С. Д., Носенко Е. Л. Експериментальна психологія. Підручник. / С. Д. Максименко, Е. Л. Носенко. К. : Центр учбової літератури, 2014. 360 с.
8. Практична психологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М. С. Корольчук, В. М. Корольчук, С. М. Миронець та ін. К. Київ.нац.торг.-екон. Ун-т, 2017. 728 с.
9. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. К.: Знання, 2017. 310 с.

Додаткова

1. Анастаси А., Урбина С. Психологическое тестирование. СПб.: Питер, 2001. 688 с.
2. Ганзен В. А., Балин В. Д. Теория и методология психологического исследования: Практ. уководство. СПб.: СПбГУ, 1991.
3. Гласс Дж., Стенли Дж. Статистические методы в педагогике и психологии. М.: Прогресс, 1976.
4. Готтсданкер Р. Основы психологического эксперимента. М.: Изд-во МГУ, 1982. 464 с.
5. Дружинин В. Н. Структура и логика психологического исследования. М.: ИП РАН, 1994. 164 с.
6. Дружинин В. Н. Экспериментальная психология. СПб.: Питер, 2000. 286 с.
7. История становления и развития экспериментально- психологических исследований в России: Сб. науч. тр. / Под ред. Б. Ф. Ломова, Е. А. Будиловой, В. А. Кольцовой. М.: Наука, 1990. 216 с.
8. Корнилова Т. В. Введение в психологический эксперимент. М.: Изд-во МГУ; Изд-во ЧеРо, 2001. 256 с.
9. Корнилова Т.В. Класифіація експериментальних планов // Корнилова Т.В. Експериментальна психологія: Теорія і методи: учебник для вузов. М.: Аспект Пресс, 2002. С. 192-214.
10. Солсо Р. Л., Маклін М. К. Экспериментальная психология. СПб., 2003. 272 с.

11. Хикс Ч. Основные принципы планирования эксперимента. М.: Мир, 1967. 406 с.
12. Экспериментальная психология: Практикум: Учебное пособие для вузов / Т.Г. Богданова, Ю.Б. Гиппенрейтер, Е.Л. Григоренко и др.; Под ред. С.Д. Смирнова, Т.В. Корниловой. М.: Аспект Пресс, 2002. 383 с.
13. Горбунова В.В. Спостереження як метод психологічного дослідження дослідження // Горбунова В. В. Експериментальна психологія в схемах і таблицях. К.: Професіонал, 2007. С. 59-61.
14. Гудвин Дж. Исследование в психологии: методы и планирование. 3-е изд. СПб.: Питер, 2004. 558 с.
15. Климчук В.О. Математичні методи у психології. Навчальний посібник для студентів психологічних спеціальностей. К.: Освіта України, 2009. С. 79-80, 85-88.